

Cyfarfod	Pwyllgor Craffu Addysg ac Economi
Teitl yr Adroddiad	Siarter Iaith Gymraeg Ysgolion Cynradd Gwynedd
Dyddiad y cyfarfod	20 Mehefin 2019
Awdur	Garem Jackson, Pennaeth Addysg
Aelod Cabinet	Cynghorydd Cemlyn Rees Williams

1. CEFNDIR

- 1.1. Yn 2010 sefydlwyd Gweithgor Cynyddu Defnydd Cymdeithasol o'r Gymraeg er mwyn ymateb i ganfyddiadau gwaith ymchwil a gomisiynwyd i ddefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg yn ysgolion cynradd Gwynedd.
- 1.2 Arweiniwyd y Gweithgor gan yr Adran Addysg a Hunaniaith, gydag aelodaeth o blith aelodau etholedig, ynghyd â'r ysgolion cynradd. O drafodaethau'r Gweithgor hwn y datblygodd y syniad o sefydlu Siarter Iaith, sydd bellach yn weithredol yn holl ysgolion cynradd Gwynedd, ac wedi ei ledaenu'n ranbarthol ac yn genedlaethol gyda chefnogaeth Llywodraeth Cymru yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
- 1.3 *Nôd syml y Siarter Iaith yw arwain at gynnydd yn nefnydd cymdeithasol plant o'r Gymraeg. Mewn gair, ysbrydoli ein plant a'n pobl ifanc i ddefnyddio'u Gymraeg ym mhob agwedd o'u bywydau.*
- 1.4 Mae'r Siarter yn gofyn am gyfranogiad gan bob aelod o gymuned yr ysgol – y cyngor ysgol, y disgyblion, y gweithlu, rhieni, llywodraethwyr a'r gymuned ehangach er mwyn sicrhau perchnogaeth lawn ohoni.
- 1.5 Lanswyd y Siarter Iaith yn ei ffurf wreiddiol mewn cynhadledd yn Nant Gwrtheyrn ym Mehefin 2011. Yn dilyn hynny, peilotwyd y Siarter mewn nifer cyfyngedig o ysgolion, ac yna, yn haf 2013, penodwyd Cydlynnydd Siarter Iaith, a fu'n gyfrifol am ledaenu'r Siarter i weddill ysgolion cynradd Gwynedd.

2. GWEITHREDU'R SIARTER IAITH

- 2.1 Ers lansio'r Siarter Iaith, datblygwyd y ddogfen a'r arweiniad i ysgolion bedair gwaith a hynny heb golli golwg ar y weledigaeth sylfaenol o gael plant Gwynedd i ddefnyddio'r Gymraeg yn gymdeithasol.
- 2.2 Mae'r Adran Addysg yn gyfrifol am rwydwaith o 13 o Gyd-Gysylltwyr Iaith Dalgylchol, sydd yn gyfrwng i sicrhau un pwynt cyswllt ar gyfer rhaedru gwybodaeth, sicrhau arweiniad a chefnogaeth, ynghyd â rhannu adnoddau'r Siarter Iaith ymysg ysgolion eu dalgylch.
- 2.3 Mae'r Cyd-Gysylltwyr Iaith hefyd yn adnodd allweddol wrth sicrhau cyrhaeddiad yr ysgolion yng nghyd-destun safonau efydd, arian, ac aur y Siarter Iaith.
- 2.4 Yn flynyddol, mae'r ysgolion hefyd yn derbyn £200 yr un i gynllunio a chynnal gweithgareddau i gefnogi nod y Siarter Iaith. Yng Ngwynedd, mae'r ysgolion bellach yn cyd-gynllunio defnydd o'r arian yma'n ddalgylchol, ac isod rhoddir enghreifftiau o'r math o weithgareddau ac adnoddau sydd wedi eu creu gyda'r arian i gefnogi nod y Siarter Iaith:

- Adnoddau a chyfarwyddiadau ar sut i chwarae gemau buarth newydd
- Rapiau dalgylchol wedi'u llunio er mwyn atgyfnerthu cywirdeb iaith mewn ffordd hwyliog a chyfoes. Chwaraeir y rapiau a cherddoriaeth Cymraeg trwy gyfrwng uchelseinyddion yn ystod amser egwyl mewn 3 dalgylch.
- Crëwyd CD o ganeuon, hwiangerddi a rhigymau ar gyfer y cyfnod cyn-ysgol, meithrin a Chyfnod Sylfaen. Cyflwynir y caneuon yn ddyddiol i rymuso'r iaith lafar ac atgyfnerthu patrymau iaith cywir a chyfoethogi geirfa disgyblion ysgolion y dalgylch.
- Dysgwyr yn cydweithio gyda chyfansoddwraig i gyfansoddi cân y 'Siarter Iaith', gan ei recordio a'i chyflwyno i rieni a chyfeillion yr ysgolion drwy gyfrwng gwefannau cymdeithasol, cyfarfodydd a chyngherddau.
- Sianeli 'youtube' wedi eu creu o ddysgwyr yn cynnal sesiynau holi ac ateb gydag enwogion Cymraeg er mwyn codi ymwybyddiaeth o 'sêr' Cymraeg a Chymreig.

2.5 Yn ogystal, mae'r Siarter Iaith wedi arwain at gynnal:

- nifer o weithgareddau e.e. Miri Mehefin, Hwyl Haf, Pared Gŵyl Ddewi;
- nifer o hyfforddiannau e.e. caffael iaith i weithlu'r blynyddoedd cynnar, sgiliau iaith i staff ategol
- gweithdai perfformio a chyfansoddi caneuon efo bandiau Cymraeg cyfoes.
- teithiau tywys Cymraeg trwy gydweithio gyda Chyngor Llyfrau Cymru

3. DATBLYGU'R GWE IAITH

- 3.1 Un cam pwysig er mwyn mesur effaith gweithredu'r Siarter Iaith ynghyd â'r holl weithgareddau cysylltiedig fu sefydlu'r Gwe-Iaith.
- 3.2 Datblygwyd y Gwe-Iaith gan Uned TGCh y Cyngor mewn partneriaeth gyda'r Adran Addysg a Hunaniaith. Holiadur ar-lein yw'r Gwe Iaith, sydd yn gofyn cyfres o gwestiynau i'r plant yng nghyd-destun y Gymraeg. Mae pob ysgol yn gweithredu'r Gwe Iaith ddwywaith y flwyddyn, sef ym mis Medi er mwyn gosod gwaelodlin o sefyllfa defnydd iaith ac agweddau plant tuag at y Gymraeg ar ddechrau'r flwyddyn addysgol, ac yna gweithredir y gwe iaith unwaith eto ym mis Mehefin, er mwyn asesu a fu cynnydd yn y defnydd a wneir o'r Gymraeg yn erbyn y gwaelodlin a sefydlwyd.

4. SIARTER IAITH – TUA'R DYFODOL

- 4.1 Yma yng Ngwynedd y sefydlwyd y Siarter Iaith, ac mae'r Adran Addysg a'r Cyngor yn ymfalchïo yn ei llwyddiant, ac ymdrechion a brwdfrydedd holl randdeiliaid ein hysgolion i wireddu'r nod.
- 4.2 Yn sgil y llwyddiant hwn, a gyda chefnogaeth Llywodraeth Cymru, gwelwyd ehangu'r Siarter i ysgolion cyfrwng Cymraeg a dwyieithog ar draws rhanbarth y gogledd, ac yn fwy diweddar, lledaenwyd y Siarter Iaith i ysgolion Cymraeg a dwyieithog ledled Cymru.
- 4.3 Bellach, mae Llywodraeth Cymru yn cyllido swydd Cydlynnydd Siarter Iaith ymhob consortia addysg rhanbarthol ar draws Cymru, ac edrychir i gyhoeddi un fframwaith genedlaethol fydd yn adlewyrchu'r Siarter Iaith tra'n dod â nifer o gynlluniau eraill yn yr un maes ynghyd, megis Cymraeg Campus a PCAI.
- 4.4 At hyn, mae hi'n gyfnod o newid enfawr ym myd addysg ar hyn o bryd, gyda graddfa a maint y newid i'r gyfundrefn na welwyd o'r blaen: newidiadau i drefniadaeth yr arolygiaeth

ysgolion (Estyn), ynghyd â newidiadau sylweddol iawn i gwricwlwm a threfniadaeth ein hysgolion yn sgil argymhellion yr Athro Donaldson. Rhydd y newidiadau hyn heriau a chyfleoedd amlwg i'r Siarter Iaith wrth i ni edrych ymlaen i'r cyfnod nesaf ym mywyd y Siarter Iaith.